

Var står svenska samhällsvetare politiskt?

I denna artikel redovisas resultat från en enkät om svenska samhällsvetares politiska uppfattningar. Tydliga skillnader återfinns mellan olika ämnen. Medan sympatier för Alliansen dominerar bland företagsekonomer, nationalekonomer och jurister, är sociologer och genusvetare i hög grad vänsterorienterade. Ekonomhistoriker och statsvetare befinner sig i mitten, med viss vänsterinriktning. Största parti bland företagsekonomer, nationalekonomer, jurister och ekonomhistoriker är Folkpartiet; bland statsvetare är det Socialdemokraterna, bland sociologer Vänsterpartiet och bland genusvetare Feministiskt initiativ. I ekonomiska frågor framkommer ett liknande mönster: företagsekonomer, nationalekonomer och jurister är mer benägna att stödja förändringar i liberaliserande riktning, men reformviljan är svag överlag.

En växande internationell litteratur studerar akademikers politiska uppfattningar. En utgångspunkt är att akademiker är potentiellt inflytelserika – genom möjligheter att påverka politiker, studenter och allmänhet – och att det därför är värdefullt att kartlägga var deras ideologiska sympatier ligger. Som bland andra Myrdal (1968), Stenkula (2005) och Östling (2005) har påpekat finns det en risk för att forskare, medvetet eller omedvetet, låter sig påverkas av ideologi. Bergström (1977, s 155) menade t o m att "... en nationalekonom är en person med doktorsgrad i liberalism". Även om vetenskaplig metod används för att ta fram resultat kan värderingar styra sådant som val av frågeställningar och vilka resultat som presenteras. Medvetenhet om politiska uppfattningar i olika ämnen kan därför hjälpa mottagare av forskning och undervisning att fundera på om de budskap som framförs kan vara påverkade av ideologi i en viss riktning, liksom den kan hjälpa ämnesföreträdare att fundera på i vilken grad ideologisk homogenitet och strömlinjeformning kan vara ett problem.

Tidigare forskning har huvudsakligen utförts i USA, där det har visat sig att demokrater dominerar stort i samtliga undersökta vetenskapliga ämnen, men med stor variation mellan ämnena.¹ Den högsta andelen demokrater återfinns i socialantropologi och sociologi, medan nationalekonomer har lägst andel demokrater. Men även bland nationalekonomer finns det tre gånger så många demokrater som republikaner, medan befolkningen i stort är relativt jämnt fördelad mellan de två stora partierna.

Vi studerar svenska samhällsvetare, för att kartlägga hur politiska uppfattningar skiljer sig åt mellan ämnena ekonomisk historia, företagseko-

NICLAS BERGGREN, HENRIK JORDAHL OCH CHARLOTTA STERN

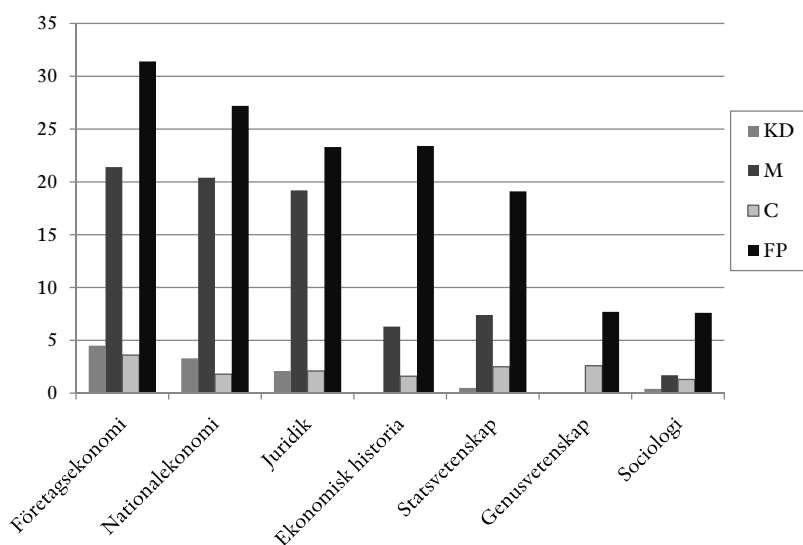
Niclas Berggren är docent i nationalekonomi och forskar om politisk och institutionell ekonomi vid Ratio. niclas.berggren@ratio.se

Henrik Jordahl är docent i nationalekonomi vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN). Han forskar om offentligt finansierade tjänster, väljarbeteende och politiska kandidater, samt tillit och socialt kapital. henrik.jordahl@ifn.se

Charlotta Stern är docent i sociologi och forskar om sociala nätverk, organisationsteori och akademikers politiska uppfattningar vid Sociologiska institutionen, Stockholms universitet. lotta.stern@sociology.su.se

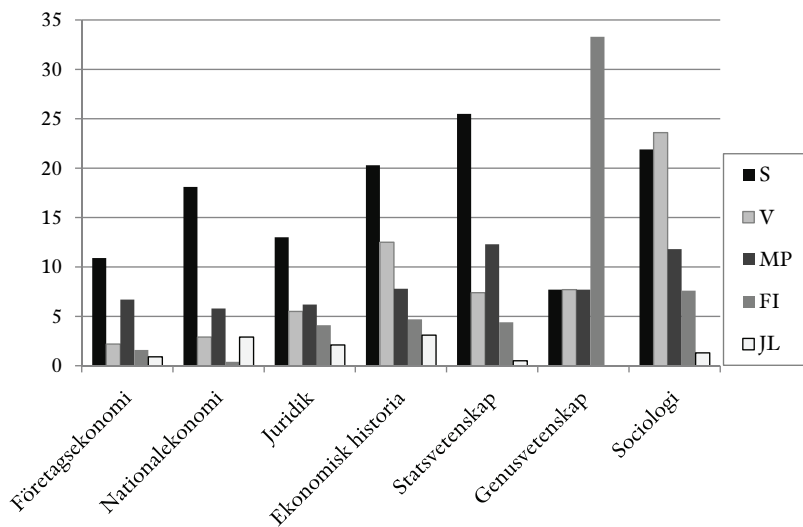
¹ Se t ex Klein och Stern (2005, 2009).

Figur 1a
Sympatier för
Allianspartierna

Källa: Egna beräkningar.

Figur 1b
Sympatier för
övriga partier

Källa: Egna beräkningar.

nomi, genusvetenskap, juridik, nationalekonomi, sociologi och statsvetenskap.² Valet av ämnen baserades på en bedömning av policyrelevans. Studien bygger på en enkät som slutfördes i början av 2006. Totalt gick 4 301 e-post-inbjudningar ut till samtliga universitetsanställda forskare och föreläsare, inklusive doktorander, i de sju nämnda ämnena vid 25 svenska lärosäten. Svaren redovisas utifrån det ämne respondenterna är aktiva i,

² Artikeln bygger i huvudsak på Berggren m fl (2009a).

inte utifrån det ämne som de har examen i. Totalt fick vi 1 512 svar, vilket ger en svarsfrekvens på 35,2 procent.³ I den här artikeln rapporterar vi hur partisympatierna ser ut, för att sedan redovisa synen på några ekonomisk-politiska frågor. Slutligen diskuterar vi hur partisympatierna och de politiska uppfattningarna bör tolkas, bl a utifrån underliggande uppfattningar om vad som orsakar framgång och motgång i livet.

1. Partisympatier hos svenska samhällsvetare

När undersökningen genomfördes (omkring årsskiftet 2005–06) var Alliansen (Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokraterna) i opposition och Socialdemokraterna utgjorde en minoritetsregering med stöd av Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Mycket aktuella i den politiska diskussionen var också Junilistan och Feministiskt initiativ. Trots stort intresse lyckades ingen av de båda utmanarna nå fyraprocentsspärren vid 2006 års val, och de har i dagsläget inga platser i riksdagen.

Vi bad respondenterna ta ställning till följande fråga:

Även om man inte håller med ett parti i alla frågor kanske man känner större sympati för ett visst parti än för andra. Vilket parti sympatiserar du mest med?

I figur 1a och 1b presenteras resultaten.

Det finns stora skillnader mellan ämnena vad gäller partisympatier. Ett tydligt resultat är att Folkpartiet har betydligt fler sympatisörer bland samhällsvetarna jämfört med befolkningen i stort. I samtliga ämnen är partiet större än Moderaterna, och i företagsekonomi, nationalekonomi, juridik och ekonomisk historia är det största parti. I hela befolkningen var Socialdemokraterna störst och Moderaterna näst störst när vår undersökning genomfördes, medan Folkpartiet länge har haft en betydligt mindre andel sympatisörer. Socialdemokraterna har en majoritet av sympatierna endast bland statsvetarna. Ett annat slående resultat är att Feministiskt initiativ dominerar stort inom genusvetenskapen. Inom sociologin finner vi att Vänsterpartiet är största parti.

I tabell 1 nedan presenteras sympatierna uppdelade på de två blocken.⁴

Bland företagsekonomer finner vi att det är tre gånger så vanligt att sympatisera med högern som med vänstern. Också inom nationalekonomi och juridik råder klara högersympatier. Bland dessa finner vi att sympatier för högern är dubbelt så vanliga som sympatier för vänstern. Ekonomisk historia och statsvetenskap har en liten dominans av vänstersympatisörer. Slutligen finner vi en klar vänsterdominans inom genusvetenskap och sociologi. Bland akademiker inom sociologi sympatiserar nästan fem gånger så många med vänster- som med högerblocket. Om vi summerar samtliga ämnen får

³ Detta är i linje med tidigare enkätstudier på området. En bortfallsanalys indikerar att de svarande är representativa: se Berggren m fl (2009b).

⁴ Att vänster-högerskalan är användbar för politisk kategorisering framkommer bl a i Oscarsson (1998) och Grendstad (2003).

Tabell 1
Partisympatier indelade efter vänster-högerblock (procent)

	Vänster	Höger	Kvoten höger/vänster
Företagsekonomi	19,8	60,8	3,1
Nationalekonomi	26,8	52,5	2,0
Juridik	24,6	46,6	1,9
Ekonomisk historia	40,6	31,2	0,8
Statsvetenskap	45,1	29,4	0,7
Genusvetenskap	23,1	10,2	0,4
Sociologi	57,4	11,0	0,2
Alla	33,2	41,7	1,3

Anmärkning: Summan av andelen som stödjer de båda blocken summerar inte till 100 procent eftersom det finns fem svarsalternativ som inte kan inordnas i blocken: ”Annat”, ”Inget”, ”Vet inte/vill inte svara”, Junilistan och Feministiskt initiativ. Vänsterblocket innehåller Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Högerblocket innehåller Allianspartierna: Moderaterna, Folkpartiet, Centern och Kristdemokraterna.

Källa: Egna beräkningar.

högerblocket 1,3 gånger så många sympatisörer som vänsterblocket.⁵

Om man relaterar detta till studier som gjorts i USA finner man ungefär samma rangordning i höger-vänster-dimensionen bland de ämnen som är gemensamma med den svenska undersökningen (Klein och Stern 2005). Bland sociologer i USA finner man 20 gånger så många demokrater som republikaner (kvoten R/D är 0,05). Bland statsvetare finner man ungefär fem gånger så många demokrater som republikaner (0,2) och bland nationalekonomer finner man ungefär tre gånger så många demokrater som republikaner (0,3). Summerar man siffran över de ämnen som ingår i den amerikanska studien finner man att det går i genomsnitt åtta demokrater på en republikan (0,12). Partisympatierna bland akademiker i USA verkar således mer enhetliga än vad partisympatierna är i Sverige, även om det är svårt att jämföra så olika politiska system.

2. Uppfattningar i ekonomiska frågor

För att få en mer detaljerad bild av de svenska samhällsvetarnas politiska uppfattningar ställde vi även frågor om en rad ekonomisk-politiska förslag. Bland annat ingick följande sex frågor:

1. Vilken är din åsikt om förslaget att höja eller införa tullar på varor från icke-EU-länder i syfte att skydda svenska jobb?
2. Vilken är din åsikt om förslaget att avskaffa fackföreningars rätt att sätta företag i blockad om de inte vill teckna kollektivavtal?

⁵ Om vi ger varje ämne lika vikt oavsett antalet akademiker blir i stället kvoten 0,93, dvs en mild vänsterdominans. Opinionsundersökningar bland svenska folket uppvisade en kvot på 1,1 när vår undersökning genomfördes. Om vi jämför respondenterna med svenska journalister (Asp 2006) är skillnaden stor; bland journalister är vänstersympatisörerna i klar majoritet: 67 procent säger sig gilla något av vänsterpartierna bäst, jämfört med 33 procent som gillar något av högerpartierna bäst. Det ger en höger/vänsterkvot på 0,5. Man bör dock ha klart för sig att den underliggande frågan skiljer sig åt; Asp frågar: ”Vilket parti gillar du bäst i dag?”

3. Vilken är din åsikt om förslaget att minska inkomstskillnaderna i samhället?
4. Vilken är din åsikt om förslaget att bedriva mer av sjukvården i privat regi?
5. Vilken är din åsikt om förslaget att minska de sociala bidragen?
6. Vilken är din åsikt om förslaget att kvotera in kvinnor på olika poster i det privata näringslivet?

Varje fråga hade följande svarsalternativ:

- Mycket dåligt förslag (1)
- Ganska dåligt förslag (2)
- Varken bra eller dåligt förslag (3)
- Ganska bra förslag (4)
- Mycket bra förslag (5)
- Vet inte/vill inte svara

Numren 1–5 fanns inte med i svarsalternativen; vi använder dem här för att i koncentrerad form presentera resultat från samtliga ämnen i en tabell med ämnesgenomsnitt.⁶

Ämnesskillnaderna i tabell 2 återspeglar skillnaderna i partisympatier. Företagsekonomer, nationalekonomer och jurister står för en något mer liberaliserande linje, ekonomhistoriker och statsvetare står mitt emellan, medan genusvetare och sociologer i högre grad stödjer en mer interventionistisk politik som regelmässigt förknippas med vänsterpartier. Samtidigt är förändringsviljan relativt ljum överlag, med enstaka undantag, som att genusvetare och sociologer starkt förespråkar minskade inkomstskillnader.

Förslaget att höja eller införa tullar i syfte att skydda svenska jobb är särskilt impopulärt. Motståndet är massivt med låga genomsnitt i alla ämnen – speciellt bland nationalekonomer, där 77 procent bedömde förslaget som mycket dåligt. Inte heller förslagen att avskaffa fackföreningars rätt att sätta företag i blockad eller att minska de sociala bidragen får stöd i något ämne, även om företagsekonomer och nationalekonomer intar neutrala positioner.

För de andra förslagen är bilden inte lika tydlig. Företagsekonomer och nationalekonomer är de enda som i genomsnitt förhåller sig neutrala i stället för positiva till förslaget att minska inkomstskillnaderna i samhället. Mer sjukvård i privat regi är något som företagsekonomer, nationalekonomer och jurister gärna vill se. Statsvetare och ekonomhistoriker är mer neutrala till förslaget, medan sociologer och genusvetare ogärna ser en sådan utveckling av sjukvården.

Genusvetarna utmärker sig genom att med ett enda undantag (höjda tullar) gå längst i sitt stöd för politik som brukar betraktas som vänster och genom att uppvisa den lägsta spridningen bland svaren. Genusvetarna är

⁶ Eftersom de underliggande svaren tillhör ordinalskalan saknar ämnesgenomsnittet en väldefinierad statistisk tolkning och ska endast ses som hjälpmedel för att på ett begränsat utrymme jämföra samhällsvetare från olika ämnen.

Tabell 2
Uppfattningar om
ekonomisk politik
uppdelat per ämne
(medelvärden med
standardavvikelse
inom parentes)

	Företags- ekonomi	Natio- naleko- nomi	Juridik	Eko- nomisk historia	Statsvetenskap	Genus- vetenskap	Sociologi
Höja tullar	1,6** (0,7)	1,3 (0,6)	1,7** (0,8)	1,5** (0,6)	1,5** (0,6)	1,7** (0,8)	1,8** (0,8)
Avskaffa fack- ets blockad rätt	3,0 (1,4)	3,1 (1,4)	2,7** (1,5)	2,5** (1,4)	2,4** (1,3)	1,7** (1,0)	2,1** (1,3)
Minska inkomst- skillnader	3,1 (1,2)	3,1 (1,2)	3,3* (1,2)	3,7** (1,2)	3,8** (1,1)	4,4** (0,8)	4,3** (1,0)
Mer privat sjukvård	3,7 (1,2)	3,6 (1,1)	3,4 (1,3)	2,9** (1,5)	3,0** (1,2)	2,3** (1,0)	2,4** (1,3)
Minska sociala bidrag	3,1 (1,1)	2,9 (1,1)	2,7 (1,3)	2,3** (1,3)	2,3** (1,1)	1,7** (0,8)	1,8** (1,0)
Kvotera kvinnor	2,6* (1,3)	2,4 (1,3)	2,5 (1,4)	2,4 (1,2)	2,9** (1,4)	4,0** (1,1)	3,2** (1,3)

Anmärkning: Låga värden indikerar motstånd och höga värden stöd. ** 0,01, * 0,05 p-värde enligt ett Mann-Whitney-test av att fördelningarna är lika över två oberoende urval med nationalekonomi som jämförelseämne, vilket är förklaringen till att det står med kursiv stil.

Källa: Egna beräkningar.

också de enda som tydligt stödjer förslaget att kvotera in kvinnor på olika poster i det privata näringslivet; 81 procent av dem bedömde förslaget som ganska eller mycket bra.

3. Förklaringar och underliggande uppfattningar

De beskrivna skillnaderna mellan olika samhällsvetenskapliga ämnen är betydelsefulla i sig. Inte desto mindre inställer sig frågan vad skillnaderna huvudsakligen beror på. Söker sig unga forskarämnerna med hjärtat till vänster mot sociologin medan deras högerinriktade studiekamrater väljer att gå vidare inom företagsekonomin? Eller är de i stället så att man påverkas i marknadsliberal inriktning av att läsa företagsekonomi och i motsatt riktning av sociologistudier?⁷

Eftersom vi endast har observerat politiska uppfattningar vid en tidpunkt är det inte möjligt att säga något säkert om dessa frågor. I vart fall kan vi utesluta att åsiktsskillnader mellan olika ämnen förklaras av samhällsvetarnas sociodemografiska sammansättning. Vi har analyserat blocksympati som en funktion av ämne, ålder, kön, akademisk position, hushållsinkomst och akademisk hemvist. Vi finner att skillnaderna mellan ämnena står sig även när vi på detta sätt beaktar ämnernas olika sammansättningar: sociologer är med större sannolikhet vänstersympatisörer, medan företagsekonomer med större sannolikhet sympatiserar med

⁷ Goossens och Méon (2010) finner att studenter i företagsekonomi och nationalekonomi är mer benägna än studenter i ett antal andra ämnen att anse att båda parter går vinnande ur en marknadstransaktion. Skillnaden finns redan när studierna påbörjas och ökar sedan under studietiden.

partier i högerblocket.⁸ Detta kan dock antingen bero på att de politiska uppfattningarna med tiden påverkas när någon är verksam i ett visst ämne eller på att vi inte observerar de variabler som bestämmer vilka personer som söker sig till och erbjuds anställning i ett visst ämne. I brist på tydliga kausala tolkningar måste frågan om varför de politiska åsikterna skiljer sig åt mellan samhällsvetare i olika ämnen anstå till framtida studier.

För att i viss mån gå bakom de politiska uppfattningarna bad vi dock våra respondenter att svara på en grupp frågor om orsaker till framgång och motgång i livet. Företagsekonomer och nationalekonomer skiljer ut sig genom att det är fler som anger egen ansträngning framför omständigheter bortom personens kontroll som förklaring till att en person blir rik. Bland jurister väger det jämnt mellan de båda förklaringarna. Bland statsvetare och sociologer finns en tydlig övervikt för dem som anser att omständigheter bortom personens kontroll är viktigare än egen ansträngning. Bland genusvetare och sociologer är denna övervikt kraftig: det går 4–5 personer som framhåller omständigheter på varje person som framhåller egen ansträngning. När det gäller orsaker till fattigdom är överensstämmelsen större över ämnesgränserna. I samtliga ämnen finns en betryggande övervikt för uppfattningen att fattigdom beror på omständigheter bortom personens kontroll.

Fler än 90 procent i alla ämnen anger kontakter och att känna rätt personer som en viktig förklaring till framgång och motgång i livet. Att ha rätt utbildning och erfarenhet bedöms däremot inte som avgörande i något ämne. Viljan att ta risker betraktas som en viktig faktor av företagsekonomer, nationalekonomer och jurister. Nationalekonomer och jurister lägger även stor vikt vid medfödd förmåga. Slutligen utmärker sig genusvetarna genom att 97 procent anger kön och 90 procent etnicitet som en viktig förklaring till framgång och motgång.

Hur dessa grundläggande uppfattningar om vad som ger framgång och motgång i livet sammanhänger med partisympatier och åsikter om ekonomisk politik har vi ännu inte fördjupat oss tillräckligt i. Det är i vart fall tydligt att synen på framgång och motgång skiljer sig åt mellan samhällsvetare från olika ämnen enligt ett mönster som delvis går igen i andra, mer konkreta, politiska ståndpunkter.

4. Sammanfattning och slutsatser

I vår studie av svenska samhällsvetares politiska uppfattningar har vi funnit att det finns stora skillnader mellan de sju ämnen vi undersöker. Medan företagsekonomer, nationalekonomer och jurister i genomsnitt kan sägas ha en inriktning mot höger, har sociologer och genusvetare i allmänhet en vänsterinriktad profil, med ekonomhistoriker och statsvetare däremellan, dock i båda fallen med en svag vänsterorientering. Samma mönster erhålls i svaren på olika ekonomisk-politiska frågor, även om radikalitet inte är något

⁸ Se Appendix D i Berggren m fl (2009b).

framträdande drag hos de svarande. Merparten värnar om det rådande systemet och vill bibehålla det eller förändra det i begränsad omfattning.

Är dessa resultat problematiska? Inte nödvändigtvis. Att t ex studenter i företagsekonomi i hög grad möter föreläsare med högersympatier och att studenter i sociologi i hög grad möter föreläsare med vänstersympatier behöver inte innebära att dessa ideologiska mönster präglar undervisningen. Inte heller behöver sådana mönster prägla forskningen eller bidrag till utredningar och framträdanden i media. Emellertid finns det risk för en, måhända subtil, ideologisk vinkling som läsaren bör ha i åtanke. Som Östling (2005, s 16) konstaterar:

Det finns andra samhällsvetenskaper som har andra metodologiska utgångspunkter och därigenom är ideologiska på andra sätt [än nationalekonomin]. Förhoppningsvis ger samhällsvetenskapen som helhet därigenom en någorlunda ideologiskt neutral bild av verkligheten. Ett problem med detta argument är att olika samhällsvetenskaper inte bara utgår från olika metodologier, utan även skiljer sig i vilken del av samhällslivet de studerar. Det finns därför en risk att samhällsvetenskapen som helhet kommer att ge olika ideologiska perspektiv på olika delar av samhällslivet.

Ytterligare en risk är att stor homogenitet inom ett ämne kan vara hämmande för den vetenskapliga kvaliteten, om personer med alternativa ansatser och slutsatser, jämfört med de dominerande, på olika sätt hålls tillbaka. Vidare forskning får utröna i vilken mån detta verkligen är ett problem eller inte.

REFERENSER

- Asp, K (2006), "Journalistkårens partisympatier", Working Paper 38, Journalistik, media och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Berggren, N, H Jordahl och C Stern (2009a), "The Political Opinions of Swedish Social Scientists", *Finnish Economic Papers*, vol 22, s 75-88, http://taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/fep/f22009_berggren.pdf
- Berggren, N, H Jordahl och C Stern (2009b), "Online Supplement for The Political Opinions of Swedish Social Scientists", *Finnish Economic Papers*, s 1-10, http://taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/fep/f22009_berggren_online.pdf
- Bergström, V (1977), "Nationalekonomerna och arbetarrörelsen", i Herin, J och L Werin (red), *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik. Nationalekonomiska Föreningen 100 år*, Norstedts, Stockholm.
- Goossens, A och P-G Méon (2010), "The Impact of Studying Economics, and Other Disciplines, on the Belief that Voluntary Exchange Makes Everyone Better Off", CEB Working Paper 10/012, Université Libre de Bruxelles.
- Grendstad, G (2003), "Reconsidering Nordic Party Space", *Scandinavian Political Studies*, vol 26, s 193-217.
- Klein, D och C Stern (2005), "Professors and their Politics: The Policy Views of Social Scientists", *Critical Review*, vol 17, s 257-303.
- Klein, D och C Stern (2009), "By the Numbers: The Ideological Profile of Professors", i Maranato, R, R Redding och F Hess (red), *The Politically Correct University – Problems, Scope, and Reforms*, AEI Press, Washington, DC.
- Myrdal, G (1968), *Objektivitetsproblemet i samhällsforskningen*, Rabén & Sjögren, Stockholm.
- Oscarsson, H (1998), *Densvenska partirymden: väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*, doktorsavhandling, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Stenkula, M (2005), "Nationalekonomi: ideologisk vetenskap eller vetenskaplig ideologi?", *Ekonomisk Debatt*, årg 33, nr 4, s 69-74.
- Östling, R (2005), "Är nationalekonomin ideologisk?", *Ekonomisk Debatt*, årg 33, nr 2, s 6-18.